

Навчання китайської мови студентів вищих закладів освіти: стан дослідженості проблеми

А. С. Савченко

Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Paper received 05.09.18; Accepted for publication 10.09.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-175VI73-08>

Анотація. У статті зазначається кількість вищих навчальних закладів, де вивчається китайська мова; аналізується стан дослідженості проблеми навчання китайської мови студентів вищих закладів.

Ключові слова: університет, китайська мова, комунікативний підхід, соціокультурний підхід, комунікація, принцип, компетенція.

Постановка проблеми. Навчання китайської мови в Україні є досить розвинутою освітньою галуззю. Китайська мова викладається у таких ЗВО України: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний лінгвістичний університет, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Херсонський державний університет, Кримський інженерно-педагогічний університет, Одеський національний університет імені І. Мечникова, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Д. Ушинського та ін. Таке розмаїття закладів освіти, які готують філологів-синологів є закономірним, адже між Україною та КНР розвинуті контакти у сферах науки, економіки, бізнесу, туризму, торгівлі, книговидавництва, журналістики. Усе це зумовлює потребу суспільства у фахівцях, які володіють китайською мовою не лише як засобом спілкування в повсякденному житті, а й як засобом професійної взаємодії.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Однак, попри зважений інтерес молоді до вивчення китайської мови мусимо констатувати, що нині немає належної теоретико-методичної бази навчання китайської мови студентів закладів вищої освіти України. Наявні лише поодинокі праці, які торкаються окремих аспектів цієї проблеми: навчання інтонації китайської мови [7]; домашнє читання на початковому етапі навчання китайської мови [8]; роль гри в процесі навчання китайської мови [4]; застосування аудіовізуальних засобів під час навчання китайської мови [1]; оптимізація змісту навчання китайської мови на мовних курсах [5]; соціально-культурний компонент змісту навчання китайської мови [9]; підходи до виділення лексичного мінімуму в межах підготовки навчально-методичних комплексів з китайської мови [2];

Метою статті є спроба проаналізувати стан дослідженості проблеми навчання китайської мови студентів вищих закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Спробуємо встановити основні тенденції, які склалися в методиці навчання китайської мови в цілому та писемного мовлення зокрема.

Аналіз наукових праць засвідчив, що методисти однастайні в тому, щоб навчання китайської мови здійснювалося на засадах *комунікативного* підходу

[28, 29; 5; 3; 6; 31; 1]. Так, зокрема Т.Якуніна обґрунтувала, що формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності студента має розглядатися як умова для ефективної професійної діяльності, здійснюватися на засадах комунікативного підходу, важливим інструментом моделювання мовленнєвих ситуацій є рольові ігри; важливими передумовами ефективного навчання є навички самоконтролю, а також підвищення рівня мотивації [10, с.10]. Науковці визначають також труднощі у навчанні китайської мови, серед яких є ієрогліфічний характер письма. У зв'язку з цим І.Кочергін наголошує на потребі організації навчального процесу так, щоб усне мовлення випереджало писемне [6]. Навчання усного китайського мовлення потрапило в поле наукового дослідження багатьох учених. Так, Н.Дьоміна основою всіх видів мовленнєвої діяльності визначає усне мовлення: найбільш доцільним є комплексне взаємодіюче навчання всіх видів мовленнєвої діяльності на усній основі [3, с.17]. Отже, Н.Дьоміна у цілому вибудовує методику навчання китайської мови в річищі сучасних уявлень щодо навчання європейських мов, однак акцентує увагу лише на одному виді мовленнєвої діяльності – говорінню, при цьому не обґрунтовуючи, чому інші види мовленнєвої діяльності залишаються поза увагою.

І.Єсаулов зазначає, що навчання китайської мови орієнтоване на комплексне формування мовних знань, мовленнєвих навичок, комунікативних умінь, лінгво-соціокультурних знань та вмій. Домінантним дослідник обирає *комунікативно-когнітивний* підхід, який ґрунтується на так званих андрологічних принципах. Автор дослідження вказує на потребу застосовувати рецептивні та текстотвірні вправи, вправи творчого характеру [5].

На позиціях свідомого принципу до навчання китайської мови і Н.Дьоміна, яка вважає, що навчання китайської мови повинне бути комунікативно спрямованим; мовні знання мають бути підпорядковані розвитку мовлення, мовні форми вивчаються в аспекті їхнього функціонування в мовленні, навчання мови повинне бути пов'язане з вивченням культури [3, с.14-15]. Н.Дьоміна обґрунтовує, що навчання китайської мови має здійснюватися за такою моделлю: вивчення нової лексики та граматик, тренувальні лексико-граматичні вправи, наступний крок – читання тексту, бесіда на основі прочитаного, підготовлена бесіда за темою (узагальнення інформації, почерпнутої з тексту), обговорення проблемних ситуацій. Для самостійної роботи – ієрогліфічні вправи, читання текстів, перед мовленнєвими лексичними та граматичними

вправи, переклад тексту зі словником, складання по темі окремих питань, доповідей, діалогів [3, с.39].

Науковці особливу увагу приділяють культурній зорієнтованості процесу навчання китайської мови. Тому можемо констатувати про наявність *соціокультурного підходу*. Так, зокрема, І.Єсаулов зазначає, що для ефективної організації мовних курсів для фахівців різних профілів в галузі китайської мови важливо, щоб навчання було орієнтоване на вивчення національно-культурних особливостей і реалій КНР, особливостей ділового, професійного та побутового спілкування в межах міжкультурних комунікацій, культурно-етичних норм взаємодії фахівців, а також на особливості менталітету тих, хто вивчає мову. Зміст навчальних посібників та підручників має охоплювати комплекс теоретичних відомостей про систему мови, історію її розвитку, мовні знання і навички, які дозволяють оволодіти китайською мовою, свідомо її вивчити, а також здійснювати спілкування цією мовою; систему знань спеціальних національно-культурних особливостей і реалій КНР, етикетно-узуальні форми мовлення і вміння користуватися ними; спеціальні знання про спілкування як таке й особливості ділового професійного й побутового спілкування в рамках міжкультурної комунікації; текстовий матеріал, на базі якого відбувається оволодіння різними видами спілкування; сфери, теми, ситуації спілкування, рольовий репертуар, функціональні моделі спілкування; комплекс вправ на формування мовленнєвих навичок і комунікативних умінь [5, с.7-8]. Отже, соціокультурний підхід в умовах навчання китайської мови посідає вагомe місце й зумовлений розривом між українською та китайською культурою.

Питання навчання письма майбутніх китаїстів порушує І.Кочергін. Автор навчального посібника з методики навчання китайської мови, зокрема, зауважує, що «нині недоречно принижуються роль формуванню навичок писемного мовлення у процесі навчання китайської мови. Як правило, під письмом розуміють навчання написання ієрогліфів і слів, а також переклад фраз і речень з російської китайською» [6, с.35]. Науковець вказує на потребу навчання писемного мовлення в аспекті конструювання речення, тексту, на потребу виконання письмових завдань творчого характеру. Визначає алгоритм навчання писемного мовлення: написання простих висловлювань (спочатку в фонетичному запису, а потім - ієрогліфами), потім – написання творів на основі прочитаного і, насамкінець – письмовий виклад своїх думок за темою [6, с.35]. Проте автор навчального посібника зупиняється, головним чином, на проблемах навчання усного монологічного мовлення та підготовки перекладачів. Розділ «Проблеми навчання китайської писемності» присвячено методиці формування графічних навичок – написання ієрогліфів – інтегровано з формуванням їхніх значень. Навчання письму як виду мовленнєвої діяльності автором детально не розглядається.

Грунтовний внесок у професійно-мовленнєву підготовку майбутніх перекладачів китайської мови в умовах університетської освіти зробила О.Попова. Провідною ідеєю окресленої проблеми стало положення про те, що професійно-мовленнєва підготовка

майбутніх перекладачів китайської мови зумовлена лінгвістичними особливостями китайської мови, специфікою розвитку українсько-китайської співпраці, особливостями сучасного полікультурного простору України. Науковець доводить, що професійно-мовленнєва підготовка майбутніх перекладачів китайської мови має здійснюватися на засадах культурологічного, контекстного і компетентнісного підходів, – саме ці підходи сприяють продуктивній міжкультурній комунікації та успішному функціонуванню майбутніх синологів у професії. Перекладацьку (в усному та письмовому двосторонньому перекладі: китайська мова ↔ українська мова) компетентність складають мовна, лінгвосоціокультурна, комунікативно-мовленнєва, перекладацько-дискурсивна, специфічно-технологічна компетенції. В означених компетенції писемне мовлення представлене імпліцитно або експліцитно. Так, наприклад, уміння продуктивно безконфліктно співпрацювати з вітчизняними та зарубіжними партнерами (лінгвосоціокультурна), продукувати китайською й українською мовами власні підготовлені та непідготовлені тексти в різних форматах (доповідь, презентація, звіт тощо) відповідно до функціонально-стильової спрямованості дискурсу; продукувати чіткі за змістом і логічною побудовою тексти, лінгвістичне оформлення яких відповідає стилістичним нормам китайської та української мов, вирізняється лексичним багатством і різноманітністю граматичних форм і конструкцій (комунікативно-мовленнєва), відтворювати письмово робочою мовою (китайською, українською) зміст оригінального (китайського, українського) тексту адекватними перекладацькими засобами зі збереженням формату оформлення вихідної інформації (фрейму) (перекладацько-дискурсивна) [7, с.18-20]. Хоча писемне мовлення в дослідженні О.Попової не стало предметом спеціального дослідження, однак науковець чітко накреслює напрям у навчанні писемного мовлення: воно має містити ознаки жанру (а від так і чітку композицію), стилю мовлення, відображати лінгвосоціокультурну специфіку носіїв мови (тобто бути за будовою, змістом, лінгвостилістичними засобами прийнятним для носіїв мови), виконувати прагматичну функцію, вирізнятися лексичним багатством і різноманітністю граматичних форм і конструкцій. Саме навчання такого писемного мовлення стало предметом нашого дослідження.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, процес навчання охоплює підходи, принципи, методи, засоби, організаційні форми, а також етапи формування мовленнєвих навичок і умінь, послідовність у навчанні продукування текстів різних жанрів, та систему (підсистему) вправ, які реалізують безпосередньо ці етапи.

Отже, як показав аналіз наукових праць, наразі немає ґрунтовних і системних досліджень, присвячених навчанню китайського писемного мовлення. Проте накреслено тенденцію, яка полягає в тому, що результатом навчання писемного китайського мовлення є знання, навички, вміння, здатність та готовність скласти письмові тексти, які мають стильові, жанрові, функціонально-типологічні, прагматичні характеристики, є прийнятним для носіїв мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Готлиб О. М., Кремнёв Е. В., Шишмарева Т. Е. Из опыта обучения китайскому языку с применением аудиовизуальных средств // *MagisterDixit*. 2013. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/iz-opyta-obucheniya-kitayskomu-yazyku-s-primeneniem-audiovizualnyh-sredstv> (дата обращения: 27.08.2018).
2. Готлиб, О. М. О принципах и моделях организации работы по составлению учебно-методических комплексов по обучению китайскому языку [Текст] / О. М. Готлиб, Е. В. Кремнёв, Т. Е. Шишмарёва // *Китайский язык: создание учебных пособий, стандарты преподавания и нормативы оценки знаний : сб. тезисов докладов участников российско-китайской конференции (Москва, 12 декабря 2012 г.) / Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». Отделение востоковедения; отв. ред. А. И. Янишевская; сост. : Ю. А. Селиверстова, Т. В. Пересадыко. – М. : Грифон, 2013. – С. 7-8. 4.*
3. Демина Н.А. Методика преподавания практического китайского языка. 2-е изд., испр. и доп. — М.: Восточная литература, 2006. — 88 с.
4. Добровольская Надежда Владимировна Роль игры в процессе обучения китайскому языку в неязыковом вузе // *Слово: фольклорно-диалектологический альманах*. 2010. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-igry-v-protse-sses-obucheniya-kitayskomu-yazyku-v-neyazykovom-vuze> (дата обращения: 25.08.2018).
5. Есаулов, Игорь Викторович Оптимизация содержания обучения китайскому языку на языковых курсах : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.02 / Есаулов Игорь Викторович; [Место защиты: Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена]. - Санкт-Петербург, 2008. - 26 с.
6. Кочергин, Игорь Васильевич Очерки методики обучения китайскому языку / И.В. Кочергин; Воен. ун-т. - М. : Муравей, 2000. - 152, [1] с.
7. Попова О. В. Професійно-мовленнева підготовка майбутніх перекладачів китайської мови в умовах університетської педагогічної освіти. Монографія. – Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, ВОІ СОІУ «Атлант», 2016. – 645 с.
8. Ткачук Валерий Васильевич Обучение интонации китайского языка : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.02. - Москва, 1980. - 162 с.
9. ЦзиньТхао. Домашнее чтение на начальном этапе обучения китайскому языку / ЦзиньТхао; Дальневост. гос. ун-т, Владивосток. ин-т междунар. отношений АТР. Каф. иностр. яз. - Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 1998. - 91, [1] с.
10. Яценко Инесса Евгеньевна Социально-культурный компонент содержания обучения китайскому языку // *Слово: фольклорно-диалектологический альманах*. 2010. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-kulturnyy-komponent-soderzhaniya-obucheniya-kitayskomu-yazyku> (дата обращения: 28.08.2018).
11. ЯкунинаТ.В. Профессионально ориентированное обучение китайскому языку специалистов международных физкультурно-спортивных организаций : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.08, 13.00.04 / Якунина Татьяна Вячеславовна; [Место защиты: Национальный государственный университет физической культуры, спорта и здоровья]. - Санкт-Петербург, 2010. - 24 с.

REFERENCES

1. Gotlib O. M., Kremnev E. V., Shishmareva T. E. From the experience of teaching the Chinese language with the use of audiovisual tools // *MagisterDixit*. 2013. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/iz-opyta-obucheniya-kitayskomu-yazyku-s-primeneniem-audiovizualnyh-sredstv> (reference date: August 27, 2013).
2. Gotlib O.M. On the principles and models of the organization of work on the compilation of educational and methodological complexes for teaching the Chinese language [Text] / OM Gotlib, EV Kremnev, TE Shishmarova // *Chinese: the creation of teaching aids, standards of teaching and standards of knowledge assessment: coll. theses of reports of the participants of the Russian-Chinese conference (Moscow, December 12, 2012) / National Research University "Higher School of Economics." Department of Oriental Studies; отв. Ed. A.I. Janishevskaya; comp. : Yu. A. Seliverstova, TV Peresadko. - M.: Gryphon, 2013. - P. 7-8. 4.*
3. Demina N.A. Methods of teaching practical Chinese. 2 nd ed., Rev. and additional. - M. : Eastern Literature, 2006. - 88 p.
4. Dobrovolskaya Nadezhda Vladimirovna Role of the game in the process of teaching the Chinese language in a non-linguistic university // *Word: folklore-dialectological almanac*. 2010. № 8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-igry-v-protse-sses-obucheniya-kitayskomu-yazyku-v-neyazykovom-vuze> (reference date: August 25, 2013).
5. Esaulov Igor Viktorovich Optimization of the content of teaching the Chinese language on language courses: the abstract of the dis. ... candidate of pedagogical sciences: 13.00.02 / Esaulov Igor Viktorovich; [Place of protection: Ross. ped. un-t them. A.I. Herzen]. - St. Petersburg, 2008. - 26 p.
6. Kochergin Igor Vasilievich. Essays on the methods of teaching the Chinese language / I.V. Kochergin; Voen. un-t. - M.: The Ant. 2000. - 152, [1] p.
7. Tkachuk Valeriy Vasilevich Training of intonation of the Chinese language: the dissertation ... The candidate of pedagogical sciences: 13.00.02. - Moscow, 1980. - 162 p.
8. Jin Tao. Home reading at the initial stage of teaching Chinese language / Jintao; The Far East. state. un-t, Vladivostok. Institute of Intern. relations of the APR. Kaf. foreign. yaz. - Vladivostok: Publishing house of the Far East. University, 1998. - 91, [1] p.
9. Yatsenko I. E. Socio-cultural component of the content of teaching the Chinese language / / *Word: folklore-dialectological almanac*. 2010. № 8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-kulturnyy-komponent-soderzhaniya-obucheniya-kitayskomu-yazyku> (reference date: August 28, 2013).
10. Yakunina T.V. Professionally oriented teaching of the Chinese language specialists of international sports organizations: the abstract of the dis. ... candidate of pedagogical sciences: 13.00.08, 13.00.04 / Yakunina Tatiana Vyacheslavovna; [Place of defense: National State University of Physical Culture, Sport and Health]. - St. Petersburg, 2010. - 24 p.

Teaching Chinese language students of higher education institutions: the state of study of the problem**A. S. Savchenko**

Abstract. The article indicates the number of higher education institutions where Chinese is taught; the state of research of the problem of teaching Chinese language students of higher educational establishments is analyzed.

Keywords: university, Chinese language, communicative approach, sociocultural approach, communication, principle, competence.